

УДК 347.235

В. В. Савчак
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права та процесу,
судовий експерт

ДВНЗ «Університет Державної фіскальної служби України»

ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ПРОЦЕДУРИ ВИЛУЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬ (НА ПРИКЛАДІ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ)

Земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні державного лісогосподарського підприємства, може бути передана фізичній або юридичній особі у власність або користування лише після її вилучення з користування такого підприємства. Непоодинокі випадки, коли землі лісогосподарського призначення, в тому числі землі лісового фонду, передаються у власність громадян як землі запасу, не надані у власність та користування, під сільськогосподарськими угіддями. В результаті таких операцій, чисельна кількість земель під лісами просто зникає.

Автором досягнуто висновків, що дослідження судовою експертизою з питань землеустрою процедури вилучення земель є доцільним, актуальним, дозволеним (у правовому полі) та закономірним процесом розвитку названого виду судової експертизи.

Встановлено, що під час виконання такого виду експертиз безпосередньому дослідженню підлягають: місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих в межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення земель.

Стрімке становлення за останні роки нових видів інженерно-технічної судової експертизи, що за галуззю знань належать до сфери землепорядкування та кадастру, на засадах самостійності та постійного збільшення розв'язуваних завдань означає, що за роки незалежності України земля стала об'єктом мільйонів законних та позаконних операцій. У зв'язку з цим, названа судова експертиза, передусім здійснюючи ретроспективний аналіз та досліджуючи фактичний стан об'єктів, покликана розв'язувати низку завдань в ієрархії причинно-наслідкових зв'язків, що призвели до порушень у землепорядній сфері.

Що стосується судової експертизи земельної сфери, на сьогодні така вже представлена трьома видами інженерно-технічної судової експертизи: земельно-технічна, оціночно-земельна експертизи та експертиза з питань землеустрою.

Кожен з названих видів має сферу вирішуваних завдань та орієнтовний перелік можливих до вирішення питань, які визначені Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 [1].

Слід зазначити, що невичерпне коло вирішуваних експертом питань, обмежене рамками завдань відповідного виду судової експертизи.

При цьому, трактування безпосереднього предмету дослідження судової експертизи, часто зводиться до вузького тлумачення редакції питань за принципом «дозволено лише те, що написано». З точки зору автора такий підхід розглядається невірним, адже судова експертиза повинна бути кваліфікованою, об'єктивною та орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки. Враховуючи, що види судових експертиз, що охоплюють земельну сферу, виникли недавно, стан динамічного збільшення (розширення) кола розв'язуваних ними питань є цілком адекватним явищем.

Постановка проблеми. Ліси в Україні займають незначну територію, при цьому становлять своєрідну екологічну систему природних компонентів та виконують цілий комплекс функцій, відтак займають особливе місце серед природних ресурсів, та заслуговують на окрему увагу.

Зокрема, за даними Державного агентства лісових ресурсів України, загальна площа лісів в Україні становить 10,4 млн. га, що дорівнює 15,9 % її території, з них найбільша лісистість зосереджена в українських Карпатах та на Поліссі [2].

Згідно законодавчих положень, ліси України є її національним багатством та виконують: водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції, є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Усі ліси на території України становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави (ч. 2, 3 ст. 1 Лісового кодексу України) [3].

Згідно положень ч. 1 ст. 56, ст. 57 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), землі лісогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності й за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим державним і комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані підрозділи, для ведення лісового господарства [4].

Як правило, спеціалізованими підприємствами, яким земельні ділянки лісогосподарського призначення передані у постійне користування, є державні лісогосподарські підприємства.

Разом з тим, в порядку ст. 141 ЗК України, земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні державного лісогосподарського підприємства може бути передана фізичній або юридичній особі у власність або користування, після її вилучення з користування такого підприємства, одним із приводів для чого може бути письмова згода уповноваженої особи підприємства.

Така норма ЗК України часто використовується з метою виведення земель лісового фонду з числа земель лісогосподарського призначення та наступного будівництва на такій території житлових та комерційних об'єктів.

Застосовуючи, здавалося б, законну процедуру вилучення земель, органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади на місцях вміло обходять ряд норм чинного законодавства, внаслідок чого частина національного багатства України безслідно зникає.

Звичайно, офіційна негативна статистика зменшення кількості земель під лісами, спричинена управлінською та господарською діяльністю людини, не ведеться. На рівні уповноважених органів влади оперують виключно терміном «незаконні рубки», показники яких з кожним роком начебто зменшуються. Однак, за даними науковців, зокрема: Я. В. Генік [5], А. Павелко та Д. Скрильніков [6], проблема зникнення лісів в Україні є набагато більшою, а причини її виникнення значно глибшими від оприлюднених.

За названих обставин встановити, чи дотримано процедуру вилучення земель, чи була необхідність в її проведенні, а також за рахунок яких категорій земель відбувалося вилучення можливо лише шляхом проведення судової експертизи з питань землеустрою. При цьому, особливістю останньої буде поєднання в одному дослідженні кількох завдань експертизи з питань землеустрою та комплексний підхід до кожного з етапів трансформації земель.

Шляхом розробки того чи іншого виду документації із землеустрою, яка в наступному стає об'єктом дослідження експерта, земельні ділянки передаються у власність або користування, об'єднуються, поділяються, на них встановлюються сервітути, змінюється їх цільове призначення тощо.

Деталі кожної з таких процедур врегульовуються ЗК України, Законом України «Про землеустрій», Законом України «Про Державний земельний кадастр» та рядом інших нормативно-правових актів.

В тому числі, такі процедури (документації) в тій чи іншій мірі досліджуються через призму судової експертизи.

Поряд з цим, ЗК України у статті 149 передбачає можливість вилучення земель, наданих у постійне користування із земель державної та комунальної власності для суспільних та інших потреб. Виконання такої процедури також супроводжується розробкою документації із землеустрою, однак, залишається поза увагою експертизи з питань землеустрою. Тому, процедура вилучення земель підлягає дослідженню нарівні з іншими завданнями, які вирішуються експертизою з питань землеустрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вилучення земель в цілому, та окремо категорія земель лісгосподарського призначення, в тому числі землі лісового фонду, є об'єктами дослідження, як правило, науковців та практиків юридичної сфери.

Зокрема, одні дослідники присвячують свої праці вивченню аспектів вилучення земель та удосконаленню такої процедури. До даної групи можна віднести: М. В. Степчина [7], Н. В. Черкаську, С. Г. Аджубей [8] та М. П. Марчук [9].

Н. В. Мафіна [10], Л. В. Мендик [11], О. П. Чопик [12], А. Семенюк [13] та ін. – зосереджують увагу на правовому регулюванні використання лісових ресурсів та відповідальності за порушення законодавства даної сфери.

Інші дослідники, зокрема, О. Г. Часковський [14], сконцентровують свої дослідження на методах інвентаризації земель лісгосподарського призначення.

Ще одна категорія науковців, про яких вже згадувалося вище, це: Я. В. Генік [5], А. Павелко та Д. Скрильніков [6], присвятили власні дослідження проблематиці знеліснення та деградації земель під лісами.

Разом з тим, комплексні дослідження, присвячені як аналізу норм спеціальних нормативно-правових актів, так і особливостям роботи із документацією із землеустрою, картографічним матеріалом із зображенням лісонасаджень, кварталів та виділів наразі є поодинокими.

Постановка завдання. Метою даної публікації є формулювання обґрунтованих доводів і підстав для визнання процедури вилучення земель лісгосподарського призначення предметом дослідження судової експертизи з питань землеустрою.

Для досягнення мети, автор поставила перед собою наступні завдання:

- встановити нормативні передумови належності процедури вилучення земель до числа завдань експертизи з питань землеустрою;
- обґрунтувати доцільність проведення подібних експертиз з питань землеустрою;
- сформулювати методологічну основу виконання потенційного завдання експертизи з питань землеустрою;
- запропонувати внесення змін до чинного законодавства України в частині розширення переліку завдань, які покликана вирішувати експертиза з питань землеустрою.

Виклад основного матеріалу. Керуючись ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза є дослідженням матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду на основі спеціальних знань експерта [15].

Згідно п. 7.1 вже згадуваних Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, основними завданнями експертизи з питань землеустрою є: визначення відповідності розробленої документації із землеустрою та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування; визначення відповідності зміни цільового призначення земельних ділянок та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування; визначення відповідності фактичного землекористування правостановлювальним документам, документації із землеустрою на земельні ділянки та нормативно-правовим актам; визначення відповідності

виконаної нормативної грошової оцінки земель вимогам нормативно-правових актів.

Таким чином, експерт на основі спеціальних знань, враховуючи відповідну освіту, проводячи експертизу з питань із землеустрою, досліджує:

- певний вид документації із землеустрою (проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки, технічну документацію щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) тощо) на відповідність вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування, що діяли на час її розробки;

- певну процедуру, зокрема, процедуру зміни цільового призначення, яка в свою чергу може складатися з ряду прийнятих рішень та розроблених документацій із землеустрою, на відповідність вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування, що діяли на час її проведення (їх розробки).

Якщо провести паралель між приведеним та процедурою вилучення земель, то прийдемо до висновку, що остання також означає зміну конфігурації цільового використання, типу угідь в межах земельної ділянки тощо. Вилучення земель неможливо виконати шляхом прийняття одного розпорядчого документу, відтак і оцінка даної процедури виходить за рамки питань права (не належить до такої), та підлягає оцінці судовим експертом.

Зокрема, невід'ємними елементами процедури вилучення земель є поділ земельної ділянки, що перебуває у постійному користуванні (з виділенням території, що вилучатиметься в окрему земельну ділянку – якщо вилученню підлягає частина земельної ділянки) та відведення такої земельної ділянки для відповідного використання іншому суб'єкту, або ж відновлення меж земельної ділянки, що перебуває у постійному користуванні та відведення такої земельної ділянки зі зміною цільового призначення для відповідного використання іншому суб'єкту.

Тому, визначена статтею 149 ЗК України процедура вилучення земель має достатню нормативну основу для розширення переліку завдань, які вирішуються експертизою з питань землеустрою.

За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, при фільтрі за параметром «вилучених з постійного користування земель», налічується понад 25 тисяч прийнятих судами різного рівня рішень.

Згідно відомостей офіційного веб-порталу Верховної Ради України (<http://rada.gov.ua/>), Кабінетом Міністрів України прийнято понад 100 розпоряджень щодо вилучення земель за весь період існування незалежної України. При цьому, така кількість не означає «лише» 100, оскільки, фактично вилучених з постійного користування земель в тисячі разів більше. Вирахувати таку кількість заважає існуюча система серед органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади не афішувати прийняті ними рішення.

Складність процедури вилучення земель з постійного користування передусім пов'язана з тим, що орган влади, наділений повноваженнями щодо

вилучення земель визначається в залежності від категорії земель, з якої здійснюється вилучення, виду використання, для якого здійснюється вилучення, типу угідь, а також кількості земель, що вилучаються (останнє положення діяло до 2012 року).

Крім того, враховуючи, що законодавчо визначений порядок вилучення земель неодноразово змінювався, а землі, що перебувають в постійному користуванні, як правило, не визначені в натурі, і їх межі, передбачені правовстановлюючими документами, не відповідають дійсності та не виражені у відповідній системі координат, процес визначення відповідності вилучення земель вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування виходить за рамки виключного аналізу норм законодавства, чинних на момент вилучення.

Тому, саме за допомогою судової експертизи, яка проводить комплексне дослідження з аналізом норм законодавства, співставленням картографічних матеріалів та координат з фактичним станом території, дослідженням стадій землевпорядного проектування тощо, в межах кримінальних проваджень, в цивільних, адміністративних та господарських справах є можливим встановити, чи виконано відведення земель за рахунок земель лісового фонду, якщо так, то чи проведена процедура вилучення таких земель, та чи відбувалося таке вилучення у відповідності до норм земельного законодавства.

При цьому, якщо окремо досліджувати певний вид документації із землеустрою, що була складовою частиною процедури вилучення земель, висновки, яких досягне експерт, можуть бути неочікуваними і не відповідати дійсності, оскільки, не охоплюватимуть весь процес переходу земельної ділянки з однієї форми власності в іншу, з однієї категорії земель в іншу тощо.

З огляду на викладене, вважаємо, що розширення переліку завдань експертизи з питань землеустрою шляхом конкретизації серед їх числа досліджень процедури вилучення земель є доцільним.

В такому випадку не менш важливою стане методичне забезпечення виконання такої експертизи. Необхідно виділити такі її особливості: місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих в межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення.

Місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів. Стаття 149 ЗК України врегульовує порядок вилучення земельних ділянок передусім диференціюючи прийняття рішення про вилучення земельної ділянки органами влади залежно від форми власності земель. Разом з тим, з набуттям чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності» від 06.09.2012 № 5245-VI, розмежування земель виконано за принципом їх місця розташування (в межах населених пунктів – землі комунальної власності, за межами населених пунктів – землі державної власності) [16].

Таким чином, розташування досліджуваної земельної ділянки в межах чи за межами населеного пункту, матиме безпосереднє значення при проведенні судової експертизи. Адже, в першому випадку рішення про вилучення земельної ділянки належить до компетенції органу місцевого самоврядування, а в другому – до повноважень органу державної влади.

Складність такого дослідження полягає в тому, що координати окружних меж населених пунктів, як правило, відсутні, межі населених пунктів встановлені графічно та не винесені в натуру (на місцевість). Тому, співставлення такої інформації із місцем розташування досліджуваної земельної ділянки, займає значний проміжок часу та не дає однозначних результатів.

Типи угідь, розташованих в межах досліджуваної земельної ділянки, згідно положень ч. 9 ст. 149 ЗК України земельні ділянки державної власності під ріллею, багаторічними насадженнями для несільськогосподарських потреб, лісами для нелісогосподарських потреб вилучаються Кабінетом Міністрів України.

Тобто, при проведенні подібних судових експертиз, важливо встановити, які типи угідь розташовані в межах досліджуваної земельної ділянки. При цьому, слід враховувати, що у випадках здійснення експертизи в межах кримінальних проваджень, дані, вказані у довідках з державної статистичної звітності по формі 6-зем, як правило, не відповідають дійсності (через підробку документів, службове недбальство тощо).

Тому, в такому випадку доцільно виконати дослідження шляхом співставлення інформації про межі виділів та кварталів земель лісогосподарського призначення за місцем розташування досліджуваної земельної ділянки та інформації про координати поворотних точок межі земель відповідного державного лісогосподарського підприємства (у разі наявності), оскільки, інформація про межі проходження виділів та кварталів у системі координат не визначалася.

Варто враховувати, що термін «ліси» не охоплює всієї категорії земель лісогосподарського призначення.

Зокрема, згідно ст. 5 Лісового кодексу України (далі – ЛК України) [3] до земель лісогосподарського призначення належать лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

Згідно абз. 4, 5 ст. 1 ЛК України лісова ділянка – це ділянка лісового фонду України з визначеними межами, виділена відповідно до цього Кодексу для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі. Згідно абз. 6 ст. 1 ЛК України земельна лісова ділянка – це земельна ділянка лісового фонду України з визначеними межами, яка надається або вилучається у землекористувача чи

власника земельної ділянки для ведення лісового господарства або інших суспільних потреб відповідно до земельного законодавства.

За ст. 4 ЛК України, до лісового фонду України належать лісові ділянки, в тому числі захисні насадження лінійного типу, площею не менше 0,1 гектара. До лісового фонду України не належать: зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів; окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках.

Таким чином, категорія «землі лісогосподарського призначення» є ширшою по відношенню до категорії «лісові землі», що в свою чергу складаються з лісових ділянок.

За аналогією до положень ст. 12 ЛК України, яка врегульовує набуття права приватної власності на ліси та ідентифікує їх як земельні лісові ділянки, приймаємо, що «лісами», як територією, щодо якої можуть виникати права, слід вважати саме земельні лісові ділянки.

Тому, при проведенні експертизи з питань землеустрою щодо вилучення земель лісогосподарського призначення, слід враховувати, що рішення про вилучення земель приймається Кабінетом Міністрів України лише стосовно земель під лісами, які в свою чергу становлять лише частину категорії земель лісогосподарського призначення.

Дата вилучення земель. Редакція ч. 9 ст. 149 ЗК України, чинна до вступу в силу положень Закону України «Про внесення змін до Земельного та Лісового кодексів України щодо збереження лісів» від 15.03.2012 № 4539-VI [17], передбачала, що повноваження Кабінету Міністрів України щодо прийняття рішення про вилучення лісів для не лісогосподарських потреб стосувалося лише лісів площею більше одного гектару. На сьогодні, чинна редакція статті закріплює за Кабінетом Міністрів України таке повноваження в цілому, незалежно від площі земельної ділянки, що вилучається.

Тому, при виконанні дослідження важливим є проміжок часу, за якого здійснювалося вилучення земель під лісами, та дата прийняття органом влади відповідного рішення, оскільки до набуття чинності названим Законом вилучення таких земельних ділянок площею до 1 гектара не потребувало прийняття такого рішення Кабінетом Міністрів України.

Окрім того, за Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Деякі питання розпорядження земельними лісовими ділянками» від 10 квітня 2008 р. № 610-р. [18] зупинено прийняття рішень про надання згоди на вилучення земельних лісових ділянок, їх передачу у власність та оренду із зміною цільового призначення та постановлено відкликати раніше надану згоду на таке вилучення ділянок, коли місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не прийнято відповідні рішення [18]. Редакція Розпорядження з моменту його прийняття по сьогодні неодноразово змінювалася.

Таким чином, при аналізі процедури вилучення лісових земель на відповідність чинному на момент її проведення земельному законодавству, дата початку процедури вилучення має безпосереднє значення для результатів судової експертизи.

Види використання, для яких виконано вилучення. Як встановлено вище, згадувана норма ч. 9 ст. 149 ЗК України, передбачає особливий порядок вилучення для земель під лісами шляхом прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України.

Разом з тим, такий особливий порядок має місце лише у випадку, якщо землі під лісами вилучаються для нелісогосподарських потреб.

Виходячи із положень ч. 5-9 ст. 149 ЗК України, у разі відсутності при вилученні земель сукупності необхідних ознак (перша – вилучення земель під лісами, друга – вилучення таких земель для не лісогосподарських потреб), таке вилучення не належить до повноважень Кабінету Міністрів України.

Зокрема, згідно ч. 5 ст. 149 ЗК України районні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності (крім випадків, визначених частиною дев'ятою цієї статті), які перебувають у постійному користуванні, в межах сіл, селищ, міст районного значення для всіх потреб та за межами населених пунктів для сільськогосподарського використання, ведення водного господарства та будівництва об'єктів, пов'язаних з обслуговуванням жителів територіальної громади району.

Згідно ч. 5 ст. 149 ЗК України обласні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, в межах міст обласного значення та за межами населених пунктів для всіх потреб, крім випадків, визначених частинами п'ятою, дев'ятою цієї статті.

При цьому, вид використання земельної ділянки, яка вилучена з постійного користування держлісгоспу, як правило, важко встановити. Зокрема, під час процедури вилучення земель в рішеннях органів влади таке не вказується, а під час відведення вже вилучених земель для потреб громадян, не зазначається приналежність в минулому їх до лісових земель у відповідних виділах та кварталах.

Відтак, в результаті документального аналізу такі земельні ділянки сприймаються як докорінно різні, з відмінним місцем розташування та історією.

Отже, дослідження процедури вилучення земель, потребує застосування ряду спеціальних методів, зокрема: методу спостереження, спрямованого на цілеспрямоване, планомірне сприйняття предметів дослідження, методу безпосереднього виміру – для визначення параметрів досліджуваної території (її площі, конфігурації), методу опису, спрямованого на узагальнення отриманої інформації, методу порівняння, в результаті чого здійснюється співпозначення досліджених в натурі фактів та отриманих в результаті ознайомлення з матеріалами справи. За допомогою названого комплексу методів встановлюються:

місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих в межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення.

Безумовною, складовою функціонування експертизи з питань землеустрою згідно із запропонованим автором розширеним переліком її завдань, є врегулювання таких положень на нормативному рівні.

Враховуючи, що перелік завдань досліджуваного виду судової експертизи врегульовано Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5, то і зміни необхідно вносити до цього нормативного документу, зокрема пропонується п. 7.1 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених названим Наказом, доповнити абзацом шостим наступного змісту: «визначення відповідності процедури вилучення земельної ділянки вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування».

Висновки та пропозиції. Вилучення земель є законодавчо врегульованим способом переходу землі з однієї форми власності в іншу, під час якого можлива і зміна цільового призначення та зміна конфігурації земельної ділянки. Враховуючи, що особливості інших елементів руху землі в межах категорій, форм власності тощо досліджуються судовою експертизою з питань землеустрою, процес вилучення земель також належить до їх числа.

Земельні ділянки під лісами становлять національне багатство України та перебувають під особливою охороною держави. Однак, чисельність лісів дедалі меншає. Нерідко це відбувається внаслідок порушення або ігнорування процедури вилучення земель.

Проведення судової експертизи з питань землеустрою, що досліджує процедуру вилучення земель лісогосподарського призначення, необхідно здійснювати з урахуванням наступних особливостей: місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих в межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення.

Закріплення розширеного переліку завдань експертизи з питань землеустрою, потребує нормативного закріплення. Тому, автор вважає необхідним внести відповідні зміни до п. 7. 1 «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5, зокрема, доповнити абзацом шостим наступного змісту: «визначення відповідності процедури вилучення земельної ділянки вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування».

Перелік посилань

1. *Про затвердження* Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підго-

- товки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мінію-сту України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 [Електронний ресурс]. Режим досту-пу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
2. *Загальна характеристика* лісів України [Електронний ресурс] / Державне агентство лісових ресурсів України. Режим доступу: http://dkg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&
  3. *Лісовий кодекс* України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
  4. *Земельний кодекс* України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ [Електронний ресурс]. Ре-жим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
  5. *Геник Я. В.* Причини та наслідки знеліснення і деградації лісових екосистем в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.16. С. 118-122.
  6. *Павелко А. Скрильніков Д.* Незаконні рубки в Україні: збір даних [Електронний ресурс]. Режим доступу до тексту: http://www.envsec.org/publications/fact_finding_illegal_logging_ua_feb_11.pdf.
  7. *Степчин М. В.* Еколого-економічні проблеми раціонального землекористування (на прикладі земель водного і лісового фондів) : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.08.01. Київ, 2006. 18 с.
  8. *Черкаська Н. В. Аджубей С. Г.* Щодо порядку вилучення земельної у суб'єкті постійного землекористування // Форум права. 2013. № 1. С. 1125-1129.
  9. *Марчук М. П.* Особливості вилучення земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності // Часопис Київського університету права. 2011. № 1. С. 253-255.
  10. *Мафіна Н. В.* Адміністративна відповідальність за порушення лісового законо-давства : автореф. дис. канд. юрид. наук: Київ, 2007. 30 с.
  11. *Мендик Л. В.* Відповідальність за порушення лісового законодавства : автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2009. 21 с.
  12. *Чопик О. П.* Переведення земель лісогосподарського призначення у запас: про-блеми законодавства та практики [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASR_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Unzap_2009_4_29
  13. *Семенюк А.* Правове регулювання використання лісових ресурсів і користуван-ня земельними ділянками лісового фонду [Електронний ресурс]. Режим досту-пу: <http://asemenyuk.com/index.php/usnyi-ispyt/18-xiv-zakonodavstvo-pro-dovkillia-zemelne-vodne/302-2011-05-02-13-15-32>.
  14. *Часковський О. Г.* Інвентаризація лісових насаджень розточчя з використанням дистанційних методів : автореф. дис. канд. сільськогосп. наук: 06.03.02. Київ, 2001. 23 с.
  15. *Про судову експертизу:* закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
  16. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності:* закон України від 06.09.2012 № 5245-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5245-17>.
  17. *Про внесення змін до Земельного та Лісового кодексів України щодо збереження лісів:* закон України від 15.03.2012 № 4539-VI [Електронний ресурс]. Режим до-ступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4539-17>.

18. Деякі питання розпорядження земельними лісовими ділянками Розпорядження Кабінету Міністрів України: від 10 квітня 2008 р. № 610-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/610-2008-%D1%80/ed20080410>.

ИССЛЕДОВАНИЕ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗОЙ ПРОЦЕДУРЫ ИЗЪЯТИЯ ЗЕМЕЛЬ (НА ПРИМЕРЕ ЗЕМЕЛЬ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ)

В. В. Савчак

Изъятие земель является законодательно урегулированным способом перехода земли из одной формы собственности в другую, во время которого возможно изменение целевого назначения и изменение конфигурации земельного участка. Учитывая, что особенности других элементов движения земли в пределах категорий, форм собственности и т. п. исследуются судебной экспертизой по вопросам землеустройства, считаем, что процесс изъятия земель также относится к их числу.

Земельные участки под лесами составляют национальное богатство Украины и находятся под особой охраной государства. Однако численность лесов становится все меньше. Нередко это происходит вследствие нарушения или игнорирования процедуры изъятия земель.

Земельный участок, находящийся в постоянном пользовании государственного лесохозяйственного предприятия, может быть передан физическому или юридическому лицу в собственность или пользование только после его изъятия из пользования такого предприятия. Зачастую земли лесохозяйственного назначения, в том числе земли лесного фонда, передаются в собственность граждан как земли запаса, не предоставленные в собственность и пользование, под сельскохозяйственными угодьями. В результате таких незаконных операций численное количество земель под лесами просто исчезает.

Автор приходит к выводу, что исследование судебной экспертизой вопросов землеустройства процедуры изъятия земель является актуальным, дозволенным (в правовой плоскости) и закономерным процессом развития такого вида судебной экспертизы.

Установлено, что во время выполнения такого рода экспертиз непосредственному исследованию подлежат: месторасположение исследуемой территории относительно границ населенных пунктов; типы угодий, расположенных в пределах изучаемого земельного участка; дата изъятия земель; виды использования, для которых выполнено изъятие земель.

Для закрепления расширенного перечня задач экспертизы по вопросам землеустройства, требуется их нормативное закрепление. Поэтому, автор считает необходимым внести соответствующие изменения в п. 7.1 Научно-методических рекомендаций по вопросам подготовки и назначения судебных экспертиз и экспертных исследований, утвержденных Приказом Министерства юстиции Украины от 8 октября 1998 № 53/5, в частности, дополнить абзацем шестым следующего содержания: «Определение соответствия процедуры изъятия земельного участка требованиям земельного законодательства и другим нормативным документам по вопросам землеустройства и землепользования».

PROCEDURE OF LAND WITHDRAWAL IN FORENSIC EXAMINATION RESEARCH (FOR EXAMPLE OF FORESTRY LAND)

V. Savchak

The withdrawal of land is a legally regulated way of transferring land from one form of ownership to another, during which it is possible to change the purpose and change the land configuration. Given that the characteristics of other elements of the movement of land within the

categories, forms of ownership, etc. are examined by forensic expertise on land management issues, and the land withdrawal process is also among them.

The forests' plots of land constitute the national wealth of Ukraine and are under the special state protection. However, the number of forests is getting smaller. Often this is due to violate or disregard of the procedure for the withdrawal of land.

A plot of land that is in permanent use of the state forestry enterprise can be transmitted to a person or entity for ownership or use only after it has been withdrawn from the use of such an enterprise. It is too often forestry lands, including forest lands, transferred to the ownership of citizens as reserve lands which are not provided for the ownership and use, as agricultural land. As a result of these illegal transactions numeral amount of forests lands simply disappears.

The author comes the conclusion that the forensics procedures of the issues of the land withdrawal is topical, relevant, enabled (in the legal field) and the natural process of this type of forensics examination.

It is established that during the execution of this kind of expertise is necessary to research: the location of the study area relative to the boundaries of settlements; types of lands located within the studied land; date of withdrawal of land; the types of use for which land is withdrawn.

To fix the expanded list of tasks of expertise on issues of land management, this requires regulatory support. Therefore, the author considers it necessary to make appropriate changes to paragraph 7.1 of the Scientific and Methodological Recommendations on the Preparation and Appointment of Forensic Expertise and Expert Studies approved by Order No. 53/5 of the Ministry of Justice of Ukraine of October 8, 1998, in particular, add the sixth paragraph to the following content: "The determination of the compliance the procedure of the land withdrawal to the requirements of land legislation and other regulatory documents on issues of land management and land use."

УДК 343.983

Н. Л. Поплавська
старший судовий експерт

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ

У статті розглянуті антропогенні фактори впливу на навколишнє природне середовище, основні джерела антропогенного забруднення, актуальність проведення судово-екологічної експертизи, пов'язаної з визначенням обставин правопорушень у сфері екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.

Охорона навколишнього природного середовища – одна з найактуальніших проблем сучасної України.

Екологічний стан природного комплексу України, розцінюється як критичний. Викиди здійснювали приблизно 11 тисяч промислових підприємств.